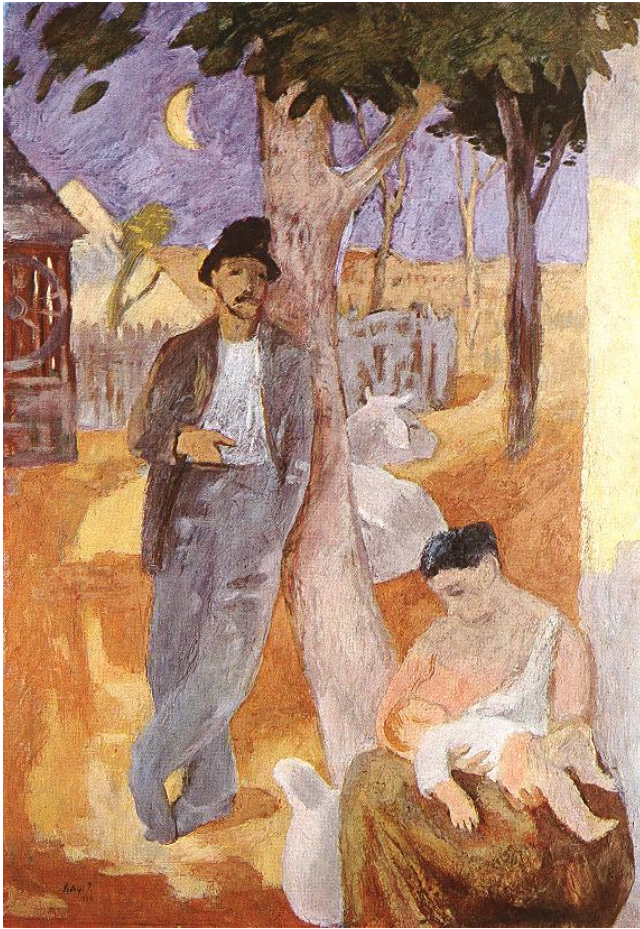

Nyugat · / · 1916 · / · 1916. 24. szám

Móricz Zsigmond: Szegény emberek

- Elbeszélés -

Két szegény ember forgatta a földet a kert felső szélén. Egymás mellett mentek az ásóval. Az öreg folyton diskurált s a fiatal annyira szórakozott volt, hogy szinte tehetetlenül állt meg, valahányszor az öreg megakasztotta a munkában, hiábavaló beszédével.

Ez a fiatal munkás kemény fekete ember volt, vásott barna ruha volt rajta, katonabakancs és rendkívül ócska katonasapka, amelyet csak azokon a lenyűtt és félig csontvázra vált katonákon látni, akik tíz, tizenöt-húsz hónapos lövészárkok után vánszorognak olykor végig az utcán, apatikusan és gépiesen.

- Már mondtam a vénasszonynak, hogy dugja el a fokhagymát, - szólt az öreg, ki a feleségét mindig vénasszonynak emlegette s megint megállt, az ásó nyelére támaszkodva. - Azt ilyenkor kő eldugni a földbe. Ősszel. Akkor lesz jó tavasszal.

- Nem fagy ki? - szólt tűnődve a fiatal.

- Nem. Sohasem. Nem árt annak egyáltalán semmilyen fagy, ha földbe van. Mert ha rájön a föld, akkor be van takarva, akkor nem árthat neki a fagy... Pedig most az is drága, a fokhagyma.

A fiatal ember, mintha ráléptek volna, összerándult.

- Minden drága, - mondta sötéten s az ásóját emelte.

- Minden nagyon drága, - bólintott az öreg. - Rettenetesen drága. Egy kiló kenyérnek az ára huszonhat krajcár, ez még nem volna drága, de nem lehet kapni. A nagy világér sehol nem lehet kapni. Abba a mi falunkba meg a jóisten tudja micsoda jegyző szorult, hogy minálunk sosem kapni lisztet, cédulás lisztet. Más falukba mindenhol ellátják az emberiséget, csak éppen minálunk nem. De a minap avval jön a vénasszony, hogy a jegyző még azt mondja, hogy azt mondja, aki pedig őt a szentekkel összeadja, annak ő ellátja a baját.

Megcsóválta a fejét és kicsit nevetett.

- Pedig a mostani világba könnyen megy, hogy az ember a jegyzőt a szentekkel összeházasítsa.

A fiatal ember most keményen a szemébe nézett az öregnek és mintha nagy és erős dolgot jelentene ki, így szólt:

- Látja István bátyám, én csak három napja vagyok itthon, de ezt én nem érthetem. Rossz világ ez! Tudja... én huszonhat hónapig voltam a fronton, de mondhatom, neked semmi rövidségem nem volt.

- Meghiszem.

- Nekem ételem, italom megvolt. Hús annyi volt, marhahús, hogy már nem is akartunk ennyit. Már kifordult az ember szájából a hús.

- Hő, jó volna itt. Egy kiló marhahúsnek az ára tizenkét korona. Azt mondják. Mert én bizony nem vettem.

A fiatal ember kissé fátyolos szemmel soká nézte, szembe nézett vele.

- Mit evett fröstökre?

- Hát igenjó paprikát vettem én a múltkor a szerbtől, Kovács Jánostól, merthogy ő most a szerb, mióta nincsen szerb... Tizenkét darabot adott tíz krajcárér. Még nem is drága, azt mondom. Azt ettem vagy kettőt, kenyérrel.

A katonaember már nem figyelt, már a szeme megint messze kalandozott, magába merült. De az öreg folytatta.

- Ebédre meg, igenjő uborkát savanyított nekem a feleségem, hát ebédre meg azt eszek a kenyérhez. Ha aztán vacsorára hazamegyek, főz a vénasszony. Bablevest vagy krumplilevest, ahogy jön, ma ugyan káposztát. Mert az embernek megterem a kertjébe a krumpli is, meg a káposzta is, az idén bizony nem sok termett, de az is jó, azt is meg kell köszönni a jóistennek.

- Lisztje van?

- Hát van két méter búzám. Tiszta. Muszáj nekik őrlési engedélyt adni! Azt kaptam részbe. Meg a cédulás lisztet is kiszedi a vénasszony.

- Zsírja van?

- Az van hála Istennek, jó órában legyen mondva. Az van, hogy ne hazudjak, van még vagy két liter.

- Csizmája van?

- Hát az már nem igen. Ezt a bakancsot vettem. Ki győzne most hatvan pengőket adni egy pár csizmáér, még ennek is nagyon örülök, hogy erre a bakancsra szert tehettem.

Az ember lassan elfordította a szemét az öregről.

- Huszonnyolc napom van, szabadság. Mi az itt, huszonnyolc nap! Most két nap Vargáéknál voltam, kaptam este négy pengőt. Vett a feleségem egy liter tejet 30 krajcárért, vett egy negyedkiló szalonnát két forint 50 krajcárért, két kenyeret, kicsi pékkenyér, egy forint tízért, maradt 10 krajcár... Mi az a huszonnyolc nap...

- Pedig most már rövidebb a nap, kisebb lesz a napszám, - szólt a vén.

- Nekem semmim sincs télire... Három gyerekem van... - mondta nehéz szóval, mintha a tüdejéből szakadna ki a szó.

- Gyerek... bolondság, - mondta az öreg. - Elég bolondság. Sok embert bizony a vére ver meg. Csinálják a gyereket, aztán a gyerek nem kérdezi, apám hol veszi kend. Az kiköveteli az élelét. Eridj lopni! Kérj a szomszédoktól, ha nem ad vágd agyon...

Az öreg, vén korhelyek tágas hangján utánozta a más szavát, de a fiatal szinte megdermedt, szinte jéggé vált, csak rámeredt az öregre és a szeme meghomályosodott, aztán lassan lehunyódott a szempillája, s szédülő fejjel esett rá az ásó nyelére. Talán el is bukik a hirtelen szédületben, ha meg nem kapaszkodik benne.

- Dolgozzunk már, - mondta morogva.

- Az nem kíméli az embert, - fordult az öreg is az ásóra s kényelmesen kezdett hozzákészülni a munkájához. - A gyerek. Az sír, ha éhes... Avval is csak hasítja az ember szívét...

Az ásó belemélyedt a földbe. Öt-hat nyomot vetett fel, már megint nem bírta szó nélkül.

- Az nem jó, az a te ásód. Nem ilyen kötött földhöz való ásó. Avval nehéz dolgozni. Szaporátlan, mert igen hosszú ásó. Kurta ásó kell az ilyen nehéz földhöz. Acélásó. Mint az enyém. Nem is túl hosszú, könnyen megy a földbe, van neki nyomintója is, mindjárt szaporább a munka vele. A kapám is acélkapa. Micsoda. Evvel az acélkapával szétvágom az idevalósiak minden kapáját.

A fiatal ember odanézett az öreg ásójára s nagyot sóhajtott.

Azután a maga ásóját nézegette el. Gyenge ásó, csínján kell vele bánni, mert hajlik. Csupa kín vele dolgozni ebbe a szíjas földbe.

S most egész tisztán látta, hogy be fog menni a házba. Ott van a balsarokba a sifon. A sifonból vette ki a pénzt a gazdasszony. Azt a sifont egy szeggel ki lehet feszíteni s annyi pénz van benne, ezrek!

forrás és folytatás: <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00212/06477.htm>

Nyugat · / · 1924 · / · 1924. 4. szám
Karinthy Frigyes: Szegény emberek

Fenyő Miksa mondta a minap, politikai csevegés közben, hogy ha rá volna bízva, a Nobel híres békedíját Móricz Zsigmondnak ítélné meg, egyetlen novellája, a "Szegény emberek" jutalmazására. Igaza lenne. Soha meggyőzőbb és felzaklatóbb pamflet, vitairatot, pacifista propaganda-munkát nem olvastam, mint ez a falusi történet, melyben mosolygó kék ég alatt tehének bögnék, kapa vág, kasza suhog, szennyes víz szörcsög árok fenekén és embervér is folyik, de olyan nyugodtan és szélesen, mint a békés barmoké, a vér vöröse egy szín csak a csendélet közepén, amit hangja, tónusa révén akár impresszionista életképnek, falusi csendéletnek minősíthetne az osztályozó, ki csak a technikát nézi. Egy földműves rabolni megy, gyerekeket talál otthon, vasvillával leszúrja őket - a tulajdon gyereke árulja el, így kerül csendőrkézre.

Csakhog ez a földműves, katona szabadságolt katonája a világháborúnak, néhány napra jött haza és az övéi nyomorogtak. Most aztán bajlódjon a művészet célját és rendeltetését kutató esztétikus - hová tegye azt a szívdobogtató, szinte félelmetes hatást, amivel ez a két-három éves kis mű végigkorbácsolja az idegeit - a lázadó és lázító politikumnak tudja be, vagy a megjelenítő művészet tökélyének? A művészet integritását minden gyakorlati és életbölcseleti céltól reszketve féltő "intuitív" széplélek idegesen tiltakozik az előbbi ellen, egészen más oldalról, de ugyanakkorra szenvedéllyel, mint a gyáva politikus, aki fél, hogy agyonvernék, ha békíteni próbálná a harcolókat s azért inkább még uszítja őket. Az író, ha megkérdezik, vállat von. Ahogy parancsoljátok. Ti mondtátok rólam, hogy nekem a világ csak képeskönyv a modell - hogy én csak tükör vagyok, semmi más. Hát tessék, nézzetek bele a tükörbe - akármi legyen, ha egyebet is láttok, mint magatokat A foncsor? Mi közötök hozzá, nem ti kavartátok össze, készen kaptátok. Hogy a földműves katona volt? Nem tehetek róla, háborúban írtam, nem volt más modell. Dinnyéből és kajszibarackból és mogyoróbélből éppúgy összeállíthatom az én kis csendéletemet, mint levágott borjúfejből és marhatüdőből, vagy pipaszárból, öreg bibliából és emberkoponyájából - csak összepasszoljanak. Nem túloztam sehol, az ábra mindenütt anyagszerű - én bizonyítom a valódiságot, a többire nincs gondom, ám ti lássátok.

Így válaszol az író - könnyű neki. Ő a lelki munkát régen befejezte akkor, mikor a művészi munkát elkezdte - író és tudós, irodalom és tudomány közt éppen ez a döntő különbség: az író azzal foglalkozik, amit már ismer, a tudomány azzal, amit még nem ismer. Mégis, a töprengő, míg lelkében ott reszket e mestermű rezonanciája, mint ágyúszó után távolodó morajlása a hegyeknek, valami összefüggést keres, amivel háborgását lecsendesítse - egyetlen érzésben szeretné összefogni azt a sokféle vonatkozást, amivel sokrétű lelkében a passzív költő és gondolkodó és szociológus és politikus válaszol a művésznek, aki mindez egyszemélyben.

S ha jól figyel, meg fogja találni ezt az összefogó vonást. És ez a valami igazolni fogja első benyomását, de most már tágítva és kiszélesítve, hogy a "Szegény emberek" valóban pacifista mű, lázító mű, iránymű - de csak annyiban, amennyiben minden művészi munka az. Túl művészi elveken, öncélú életábrázoláson és ábrákat aláfűtő szenvedélyeken és gondolatokon, túl megjelenítő erőn, tehetségen s minden összetevőjén a műnek, mit szétboncolhat a műméltatás - tudós és művész közt, az olvasó, sokféle szempont színezetén, sokféle jelszó zsvaján túl, ha jól figyel, egy hosszú, elnyújtott ordítást fog hallani, mikor valódi mű hatása döbbenti meg, - a leláncolt, földresújtott emberi rabszolga lázadó ordítását, ordító lázadását háború ellen és béke ellen és önmaga ellen és isten ellen s minden szenvedés ellen e világon, melynek megváltását hiába ígérték, eddig még meg nem váltotta senki.